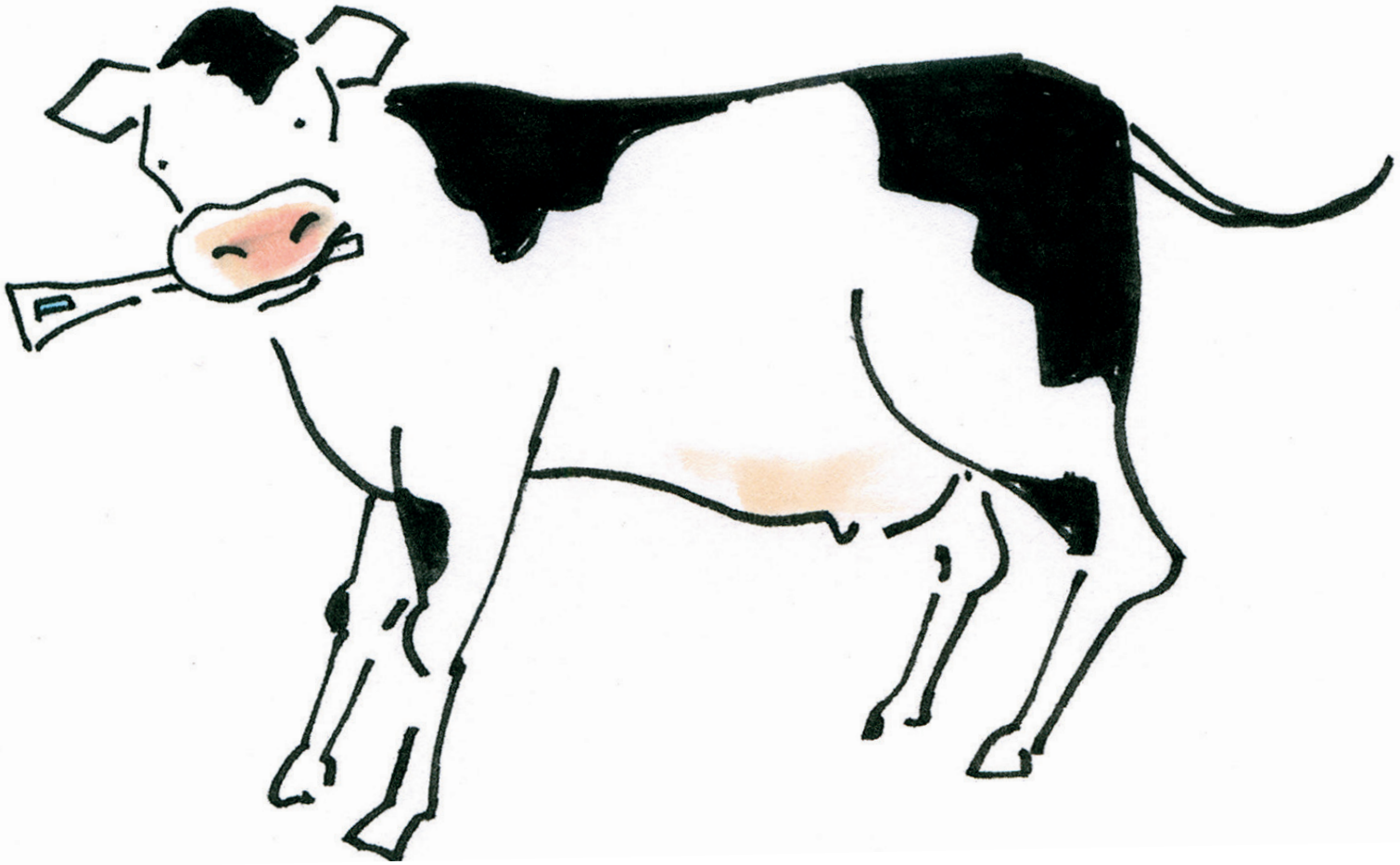

Koe gekalfd: blijft ze fit?

De geboorte van een kalfje blijft een fantastisch moment op de boerderij, maar helaas houdt een koe er af en toe gezondheidsproblemen aan over. Gelukkig is het vaak aan een koe te zien wanneer er iets mis is, zodat je er wat aan kunt doen.

TEKST GRIETJE DE VRIES

Nieuwe kalfjes, ze vrolijken het erf op en de geboorte is altijd een bijzonder moment op de boerderij. Het afkalven is voor de koe wel een kwetsbaar moment. Veelvoorkomende gezondheidsproblemen vinden daarom vaak hun oorzaak rondom het afkalven. Maar wat zijn nou die problemen en hoe herken je die? Volgens Jorien Papen, dierenarts en teamleider van het transitie-specialistenteam bij Agrifirm, kun je de problemen grofweg onderverdelen in drie groepen. 'Zo hebben de meeste problemen te maken met de calciumhuishouding, met gebrek aan energie of met de vertering die niet gaat zoals het zou moeten.'

Koude oren door calciumtekort

'Rondom afkalven hebben koeien, net als eigenlijk alle andere zoogdieren, een calciumdipje', vertelt Papen. Dit heeft voornamelijk te maken met het maken van biest. 'Na het kalven gaat de koe snel en veel biest produceren, waar veel calcium in zit. Dat calcium moet de koe uit onder andere haar botten vrijmaken. Dat is normaal gesproken geen probleem, maar voor het afkalven heeft de koe een tijd geen melk gegeven en dus was er niet veel calcium nodig. Het mechanisme dat het calcium vrijmaakt, is dan niet actief. Alsof het knopje uitstaat', licht Jorien toe.

Het kan even duren voor dit knopje weer wordt omgezet, waardoor er vlak na het afkalven soms een tekort aan calcium in het bloed ontstaat. Als er een te groot tekort ontstaat, is er sprake van melkziekte, ook bekend als kalfziekte, die vooral voorkomt bij melkkoeien. 'Doordat de koe weinig calcium in haar lichaam heeft, liggen veel lichaamsfuncties stil', vult Louise Fonteyne, rund-

veedierenarts in de regio Westhoek, aan. 'Het is dan ook niet moeilijk om te zien wanneer een koe last heeft van melkziekte. De koe staat niet op en/of heeft spier-rillingen, eet niet en heeft vaak koude oren.' Die koude oren zijn te verklaren doordat er lichaamsprocessen stilliggen, die normaal gesproken warmte produceren.

Minder weerstand tegen infecties

Als een koe een calciumprobleem heeft, kan dat dus resulteren in melkziekte, wat inhoudt dat lichaamsprocessen van de koe stilliggen en ze niet meer opstaat. 'Bij een koe met melkziekte kan er een infuus met calcium en magnesium worden gegeven, zodat het lichaam alle processen weer kan uitvoeren', vertelt Jorien. Volgens haar is het probleem daarmee nog niet helemaal verholpen, want door een calciumtekort krijg je ook andere problemen. 'Een koe met melkziekte heeft ook een grotere kans op infecties, zoals baarmoederontsteking of uierontsteking.'

Een stilliggende koe kan dus wijzen op een calciumtekort, maar dat hoeft niet altijd zo te zijn. 'Het verwarrende is dat een koe met melkziekte dezelfde symptomen kan hebben als een koe met E. coli-mastitis. De koe staat in een ernstig geval dan ook niet meer rechtop en heeft koude oren. Het eerste wat ik als dierenarts dan ook doe, is kijken naar de melk die de koe geeft. Is deze waterig, dan heeft de koe een ernstige ontsteking', vertelt Louise.

De melk altijd controleren is belangrijk volgens haar. Bij een E. coli-infectie komen gifstoffen vrij die via de bloedbaan in het hele lichaam schade kunnen aanrichten, waardoor de infectie fataal kan zijn. 'Het is overigens

WAT ZIE JE AAN DE KOE?	WAT KAN DAT ZIJN?	WAT KAN JE DOEN?*
• Koe staat niet op	• Melkziekte door calciumgebrek of ernstige mastitis (E. coli)	• Infuus met calcium en energie, de koe drenchen
• Koe heeft koude oren	• Melkziekte door calciumgebrek of ernstige mastitis (E. coli)	• Infuus met calcium en energie, de koe drenchen
• Melk is waterig	• Ernstige mastitis (E. coli)	• Behandelen volgens bedrijfs-behandelplan
• Koe heeft koorts	• Last van ontsteking(en)	• Onderzoeken waar de ontsteking zit en behandelen volgens bedrijfs-behandelplan
• Koe is sloom, afwijkende melkproductie, lage voeropname	• Slepende melkziekte of ketose, wat uit te sluiten is via melk- of bloedmonster	• Energiebolus of -drankje toedienen en zorgen dat koe ruwvoer opneemt
• Koe is sloom, diepliggende ogen, hangende oren, doffe vacht, lage voeropname	• Problemen met het verteringsstelsel, bijv. pensverzuring of lebmaagdraaiing	• Zorg voor goede ruwvoeropname rond afkalven en weinig stressmomenten

* Handel altijd via het behandelplan dat is opgesteld door de dierenarts

niet zo dat een koe met E. coli-mastitis altijd melkziekte heeft of andersom, maar het kan wel samengaan. Dat is niet gek, want calcium is ook belangrijk bij het immuunsysteem. De koe heeft simpelweg minder weerstand tegen bacteriën, waardoor infecties eerder ontstaan.'

Soms is het minder duidelijk dat een koe een calciumprobleem heeft en ook de kans op melkziekte verschilt erg per koe. 'Het zijn vrijwel nooit vaarzen die melkziekte krijgen, eigenlijk alleen de oudere koeien', vertelt Louise. 'Dat komt doordat het mechanisme dat calcium uit het lichaam mobiliseert, wordt aangestuurd door een hormoon. Dat hormoon bindt aan een zogeheten receptor, die vervolgens het seintje doorgeeft dat er calcium moet worden vrijgemaakt. Maar hoe ouder een koe wordt, hoe minder receptoren er zijn en hoe moeilijker het wordt om snel calcium vrij te maken.'

Extreme vetverbranding

Volgens Jorien zijn calciumproblemen te voorkomen door aandacht te besteden aan het droogstandsrantsoen. 'Het is belangrijk om niet te veel calcium te voeren tijdens de droogstand. Dat klinkt misschien tegenstrijdig, want als je meer calcium geeft, zou je kunnen denken dat de koe ook geen tekort heeft. Maar het zit anders', legt Jorien uit. Als een koe vanuit de voeding al genoeg calcium krijgt tijdens de droogstand, en dat is snel het geval aangezien de koe geen melk maakt, dan heeft de koe het mechanisme dat calcium mobiliseert even niet nodig. Hetzelfde geldt voor een teveel aan kalium in het rantsoen, een mineraal dat ook meespeelt in het mechanisme dat calcium mobiliseert. 'Bij te veel calcium en kalium in het voer zet de koe dus het knopje uit. Maar eigenlijk is het beter als dat knopje helemaal niet uitgezet wordt. Door niet te veel calcium en kalium te voeren kun je een calciumtekort voorkomen en alle gezondheidsproblemen die daarbij komen', aldus Jorien.

Een calciumtekort kan voor veel problemen zorgen, maar ook een gebrek aan energie heeft gevolgen voor de gezondheid van de koe. Een calciumtekort komt voor op de dag van het afkalven, een energietekort vormt zich wat later. In de eerste weken produceren de koeien de meeste melk, terwijl de hoogste voeropname pas na acht weken plaatsvindt. De koe heeft dus meer energie nodig dan ze kan binnenkrijgen met het voer. 'De koe benut dan het vet dat opgeslagen is in het lichaam om nog genoeg energie te hebben. Als er heel veel vet wordt verbrand, komen er ook ketonen vrij', vertelt Jorien. 'Ketonen zijn deels een energiebron, maar toch wil je er niet te veel van hebben. Bij te veel ketonen is er sprake van ketose, ook wel slepende melkziekte genoemd. Ketose heeft indirect een slechte invloed op vruchtbaarheid of klauwgezondheid.'

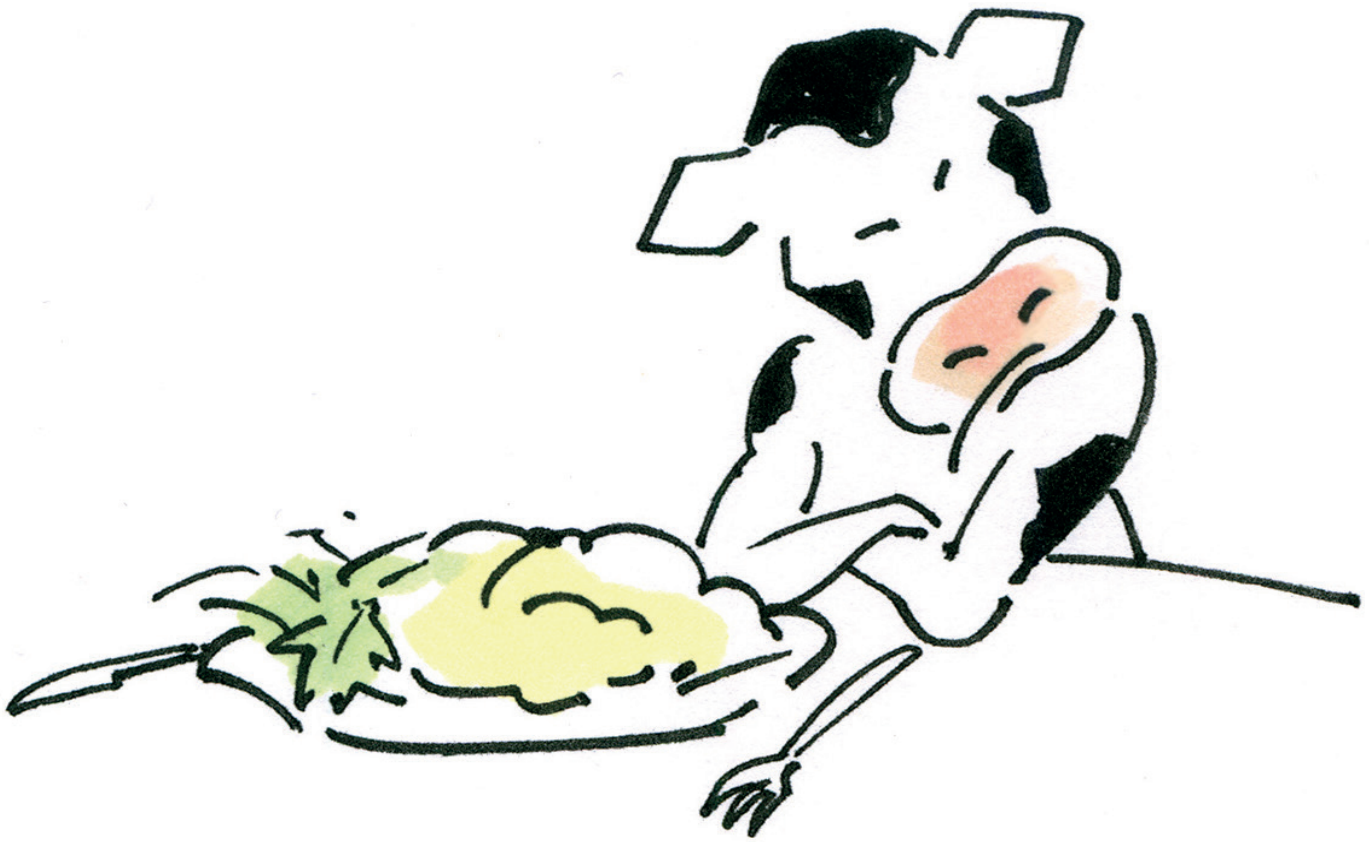
Ketonen zijn dus een signaal dat het lichaam te veel vetreserves verbrandt, ook op plaatsen waar vet juist belangrijk is, bijvoorbeeld in de klauwen. Bij de voetzolen van de koe zitten vetkussentjes, die zorgen voor demping. 'Je kunt je voorstellen dat er zonder die kussentjes een stukje bescherming verdwijnt en je sneller andere klauwproblemen krijgt', aldus Jorien.

Een koe met ernstige ketose komt er niet snel van af. Aangezien de koe zelf niet veel vreet, komt er moeilijk weer genoeg energie binnen. Om de cyclus te doorbreken zal de koe energie toegediend moeten krijgen, wat zou kunnen via een energierijke bolus of door de koe te drenchen, dus door ervoor te zorgen dat de koe water binnenkrijgt.

Zelf ketonen meten in het bloed

Ketose is niet altijd goed zichtbaar en de mate van ernst verschilt. 'Het komt meestal voor in de eerste weken na afkalven en de koe ziet er over het algemeen wat slomer

uit. Vaak eet ze minder en is minder actief. Maar echt duidelijk is het aan de koe niet te zien', vertelt Jorien. Aan de melksamenstelling is het overigens wel af te leiden. Koeien met ketose produceren relatief meer vet dan eiwit. Bij de melkproductieregistratie (mpr) is het dan ook mogelijk om potentiële ketosegevallen eruit te pikken. Maar ketose is ook te ontdekken door bij verdachte koeien een bloed- of melkmonster te nemen. 'Het is best eenvoudig om te controleren of een koe ketose heeft. Er zijn snelle testen om zelf te kijken of er ketonen in de melk zitten, maar we kunnen het met één druppel bloed ook al aantonen', geeft Louise aan. 'Dat doen we met een apparaatje dat vergelijkbaar is met een apparaat dat diabetespatiënten hebben om hun insuline te meten. Alleen meet dit het ketonengehalte van het bloed.'

Tekort aan selenium en vitamine E bij vleesvee

Ketose komt bij vleesvee zelden voor, omdat een dikbil nou eenmaal meer reserves heeft en minder melk produceert dan een melkkoe. Andersom komt het volgens Louise bij vleesvee vaker voor dat er een tekort is aan selenium en vitamine E. 'Dit is niet per se alleen rond afkalven het geval, maar is wel iets dat vaak rond afkalven naar voren komt en wordt ontdekt. Meestal zijn de symptomen bij een selenium- en vitamine E-tekort subtieler, zoals vruchtbaarheidsproblemen of zwakkere kalveren. Maar als er meer koeien dan normaal na het kalven aan de nageboorte blijven staan, wordt er eerder aan gedacht', zegt Louise. Daarnaast spelen vitamine E en selenium een belangrijke rol in het immuunsysteem, waardoor een tekort kan bijdragen aan allerlei ziektebeelden.

Volgens Jorien is het rantsoen dat de koeien krijgen,

een van de belangrijkste pijlers om gezondheidsproblemen te voorkomen. 'Of een koe gezond het afkalfmoment en de lactatie ingaat, valt of staat met een goed droogstandsrantsoen. Zoals ik eerder al noemde, is het belangrijk om niet te veel calcium en kalium te voeren tijdens de droogstand, maar tegelijk moeten koeien wel genoeg blijven vreten om te voorkomen dat ze later te weinig energie hebben of problemen krijgen met het verteringsstelsel', vertelt Jorien. Zo moet een koe die net melk geeft, genoeg energie in haar rantsoen hebben, maar het moet allemaal wel gebalanceerd blijven. 'Aan de ene kant wil je ketose voorkomen, dus voer je een rantsoen dat rijk is aan energie, maar daar zit wel het risico aan dat een te energierijk rantsoen juist de pens van streek kan maken', geeft Jorien aan.

Als de overgang van droogstandsrantsoen naar melkveerantsoen te abrupt is, kan dat ook de pensvertering verstoren en dat kan vervolgens leiden tot andere problemen. Koeien die last hebben van verteringsproblemen, maken een wat suffe indruk, hebben hangende oren, diepliggende ogen en een wat doffe vacht.

Ook zie je dat de mest van deze koeien slechter is verteerd en dat de pens duidelijk niet goed gevuld is. 'Dat laatste moet je eigenlijk voorkomen. De pens moet gevuld zijn en dat begint met energierijk ruwvoer, zodat er een goede basis in de pens is. Daarna kan veilig worden gestart met krachtvoer. Zorg er dus voor dat een koe voor en na afkalven altijd makkelijk toegang heeft tot goed ruwvoer en drinkwater, zodat ze vol zelfvertrouwen en gezond de nieuwe lactatie in kan. Door een keer samen met de dierenarts en voeradviseur de droogstand te bespreken kun je veel problemen voorkomen, en dat is altijd makkelijker dan ze verhelpen', besluit Jorien.